Albert Zoltán Máté

Kormányzati címer- és pecséthasználatok 1944 végétől 1946 elejéig

Abstract: Governmental Use of Coats of Arms and Seals from Late 1944 to Early 1946. Between 1920 and 1944, the small and medium coats of arms regulated by Decree No. 3970/1915 M. E. of 5 November 1915 were used as the official symbols of the Hungarian state. Towards the end of the Second World War, in the eastern part of the country already occupied by the Soviet Red Army, the Provisional National Government was formed in Debrecen on 22 December 1944 and remained in office until 15 November 1945. At its first Council of Ministers meeting, held on 23 December, agreement was reached on the appearance of the official seals. The version of the crowned small coat of arms with angelic supporters regulated by Decree No. 3755/1895 M. E. of 12 January 1896 was used; this version differed from that of 1915 in the appearance of the shield-bearing angels. This coat of arms appeared on the front page of Magyar Közlöny (Hungarian Official Journal), the country's newly established official gazette, and was also used on the seal of the National High Council.

The Szálasi government, increasingly confined to the western part of the country and in office from 16 October 1944 to 28 March 1945, defined the state coat of arms to be used in the territory under its control by Decree No. 23/1945 M. E. of 1 January 1945. This consisted of the crowned small coat of arms placed upon an Arrow Cross bearing the letter "H" as a shield supporter. The same emblem appeared on the front page of the so-called Hivatalos Közlöny (Official Gazette), the official gazette of the Szálasi regime published in Sopron.

Hungary became a republic on 1 February 1946, with Zoltán Tildy elected head of state. From the spring of that year, the Office of the President of the Republic began to use the so-called Kossuth coat of arms, a practice later adopted by government bodies and offices as well. The Kossuth coat of arms, however, was never formally regulated and was therefore used on the basis of customary practice.

An examination of the actual use of the coat-of-arms variants mentioned above, especially in governmental seal usage, reveals numerous anomalies, particularly concerning dates, as well as several unusual and noteworthy features, such as the removal of the crown from heraldic stamps and the use of Hungarian stamps bearing Russian-language inscriptions. These examples vividly illustrate the process by which Hungary became a republic and the contemporary association of meaning between the state coat of arms and the form of state.

Keywords: coat of arms of Hungary; governmental seals; Russian-language stamp; Hungarist state; kingdom; republic; Szálasi coat of arms; Kossuth coat of arms

Már a középkorban, az államhatalom fokozatos kiépülése során fontosnak tartották a „hitelesítés képi megfogalmazását".[1] Ezért különösen érdekesek azok az időszakok, amelyek során a hivatalos állami szervek által használt jelképek terén zűrzavar volt jellemző. A 19. század egészét végigkísérték a magyar államisággal összefüggő kérdések, amelyekhez kapcsolódik a hivatalos magyar állami címer kinézetének problematikája is. Hosszú történeti, jogtörténeti, közjogi, közigazgatási, sőt művészeti fejlődés eredményeképpen végül 1896-ra, illetve 1915-re létrejött a magyar állami címer végleges alakja. Azonban az első világháború utáni területi veszteségek, forradalmak, a felmerülő államforma körüli kérdések, illetve különböző ideológiák és totalitárius rendszerek hatására a címer kinézetének problematikája a 20. században újrakezdődött.

Az 1920. február 29-én kihirdetett 1920. évi I. törvénycikk 9. §-a kimondta: „Az úgynevezett népköztársaság és tanácsköztársaság szerveinek néptörvény, rendelet vagy más elnevezés alatt kibocsátott mindennemű rendelkezései érvénytelenek."[2] Tehát eszerint hatályát vesztette Károlyi Mihály 1918. november 29-én kihirdetett azon rendelete is, amely az 1918. november 16-án kikiáltott Magyar Népköztársaság számára új, korona nélküli állami címert vezetett be.[3] Ugyanakkor annyi engedményt tett az 1920. évi I. törvény, hogy az úgynevezett népköztársaság szerveinek bizonyos rendelkezései, amennyiben az alkotmánnyal vagy a fennálló törvényekkel és törvényerejű szokásjoggal nem ellentétesek, illetve törvényesen még nem lettek megszüntetve, ideiglenesen alkalmazásban maradnak.[4] Az 1920 és 1944 közötti korszakban tehát a „köztársaságok" előtti utolsó, 1915-ös címerrendezés[5] során megállapított kis- és középcímerek lettek ismét hatályosak. Az erről szóló rendelet szövege szerint: „Hatályban maradnak azok a törvényes rendelkezések is, amelyek értelmében a magyar állam címerein a magyar állami főhatalom jelképéül a szent koronát kell alkalmazni. Ennélfogva az állami hatóságoknak, hivataloknak és intézményeknek az őket eddig megillető »királyi«, illetőleg »magyar királyi« jelzőket továbbra is használniuk kell, […] és e bélyegzőkön a magyar állam címerén a szent koronát kell alkalmazniuk."[6] Az ország hivatalos lapjának – amelynek

[1] Nyulásziné Straub 2001: 22.

[2] 1920. évi I. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről. Kelt, 1920. február 28. *Budapest Közlöny. Hivatalos lap* 1920. február 29. 1. A forrásokból vett idézeteknél a helyesírás mai szabályait tekintettem irányadónak, ugyanakkor az egyéni nyelvhasználatokat megtartottam.

[3] A Magyar Népköztársaság kormányának 5.746/1918. M. E. számú rendelete a Köztársaság címeréről és az állampecsétről. Kelt, 1918. november 28. *Budapesti Közlöny. Hivatalos lap* 1918. november 29. 5.

[4] 1920. évi I. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről. Kelt, 1920. február 28. *Budapest Közlöny. Hivatalos lap* 1920. február 29. 1.

[5] A m. kir. minisztériumnak 3.970/1915. M. E. számú rendelete, az állami közép és kis címer, valamint az állampecsét új leírásáról és rajzairól. Kelt, 1915. november 5. *Budapest Közlöny. Hivatalos lap* 1915. november 6. 6–7.

[6] A magyar minisztériumnak 2.394/1920. M. E. számú rendelete az állami hatóságok, hivatalok és intézmények elnevezése és az állami címereken a szent koronának alkalmazása tárgyában. Kelt, 1920. március 18. *Budapesti Közlöny. Hivatalos lap* 1920. március 21. 1.

neve 1919. augusztus 8-tól ismét *Budapesti Közlöny* lett[7] – címlapján 1920. március 23-ától[8] 1926. december 31-ig[9] az 1915-ös középcímer cserfa- és olajággal; 1927. január 1-től[10] egészen az utolsó, 1944. december 23-i számig[11] pedig az 1915-ös kiscímer cserfa- és olajággal szerepelt.

Ahogyan Föglein Gizella is rámutatott, 1944 végétől már érdemes megkülönböztetni egymástól a *király nélküli királyságot* (Horthy-korszak) és a *kormányzó nélküli királyságot* (Horthy Miklós kormányzó lemondását követő időszak).[12] Ekkorra már közigazgatás-történetileg az a figyelemre méltó helyzet állt elő, hogy az ország területén három különböző igazgatási rendszer létezett egyszerre, illetve követte egymást a frontvonalak mozgása alapján. Az 1944. március 19. óta a náci Németország megszállása alatt lévő Magyarországon Horthy kormányzót – az október 15-én tett proklamációja[13] után – október 16-án a németek lemondásra kényszerítették. A nyilaspuccs következtében hatalomra került Szálasi Ferenc megalakította az úgynevezett Nemzeti Összefogás Kormányát,[14] amelynek legfontosabb célja a második világháborúban való kitartás, illetve a hungarista program megvalósítása volt.[15] Azonban 1944 októberében a Magyar Kommunista Párt moszkvai vezetőségének egy csoportja visszatért az ország már szovjet ellenőrzés alá került területére. A Moszkvában 1944. november 13-án megkezdett, 16-án folytatódott megbeszélésen – amelyen Molotov[16] elnökölt, jelen volt a Moszkvai Magyar Bizottság,[17] dálnoki Miklós Béla és az időközben Moszkvába érkezett Vörös János is – a szovjetek egyértelművé tették, hogy amíg háborús helyzet áll fenn Magyarországon, a megalakítandó kormány kizárólag a Vörös Hadsereg irányítása alatt fog működni, illetve kormányfőként dálnoki Miklós Bélát hajlandóak elismerni.[18] Szegeden 1944. december 2-án hivatalosan is létrejött a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front (MNFF) elnevezésű pártszövetség,[19] amelynek programja előkészítette az Ideiglenes Nemzetgyűlés (INGY)

---

[7] 1919. március 26-ától augusztus 1-ig *Tanácsköztársaság*ként; augusztus 2-ától 7-éig *Hivatalos Közlöny*-ként adták ki a lapot.

[8] *Budapesti Közlöny. Hivatalos lap* 1920. március 23. 1.

[9] *Budapesti Közlöny. Hivatalos lap* 1926. december 31. 1.

[10] *Budapesti Közlöny. Hivatalos lap* 1927. január 1. 1.

[11] *Budapesti Közlöny. Hivatalos lap* 1944. december 23. 1.

[12] Föglein 2005: 221.

[13] Magyarország fegyverszünetet kért. Kormányzó Urunk kiáltványa a nemzethez. *Virradat* 1944. október 16. 1.

[14] A Szálasi-kormány (1944. október 16. – 1945. március 28.) tagjai a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom, a Magyar Élet Pártja, a Magyar Megújulás Pártja és a Magyar Nemzeti Szocialista Párt alakjai közül kerültek ki, illetve voltak párton kívüli tagjai is. Kovács 2024: 77.

[15] Paksa 2013: 286–290.

[16] Molotov, Vjacseszlav Mihajlovics (1890–1986): 1939-től a Szovjetunió külügyi népbiztosa, majd 1946-tól külügyminisztere volt 1949-ig, illetve 1953-tól 1956-ig.

[17] A Horthy Miklós által Moszkvába küldött fegyverszüneti delegáció, amely 1944. október 11-én aláírta az előzetes fegyverszüneti egyezményt, ekkor már ezen a néven szerepelt.

[18] Szűcs (szerk.) 1997: A. 9–11.

[19] Az MNFF tagjai voltak a Független Kisgazda és Polgári Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Magyar Kommunista Párt, a Nemzeti Parasztpárt, a Polgári Demokrata Párt és a szakszervezetek. 1949. február 1-jén

és az Ideiglenes Nemzeti Kormány (INK) megalakulását. Budapest még ostrom alatt állt, az ország nagy része pedig még hadszíntér volt, amikor az MNFF-be tömörült pártok képviselői Debrecenben, a református kollégium oratóriumában megalakították az Ideiglenes Nemzetgyűlést 1944. december 21-én, csütörtökön Vásáry István és Zsedényi Béla elnöklete alatt.[20] Másnap, december 22-én pedig az INGY megválasztotta az Ideiglenes Nemzeti Kormányt,[21] amelynek miniszterelnöke tehát dálnoki Miklós Béla lett.[22] Az ország középső, majd nyugati részeiről a németeket és a nyilasokat folyamatosan kiszorító szovjet Vörös Hadsereg az újonnan elfoglalt területeken katonai közigazgatást vezetett be, amelynek megszervezéséről a Szovjetunió Állami Honvédelmi Bizottsága gondoskodott (első ízben 1944. október 27-én) azáltal, hogy a „magyar területek igazgatását a 2. Ukrán Front haditanácsára bízta". Az 1945. január 20-án megkötött szovjet–magyar fegyverszüneti egyezményt követően az Ideiglenes Nemzeti Kormány hatásköre csak lassan terjedt nyugatra, és júniusra érte el a teljes trianoni országterületet.[23]

A történelem segédtudományai számára izgalmas forrásokra lelhetünk ebből az időszávból. A megszálló szovjet Vörös Hadsereg Parancsnoksága már 1944 végétől pengőt adott ki, amelynek százas címletű papírpénzén jelképként az ötágú (vörös) csillag tűnt fel.[24] Az ország nyugati részét még birtokló, illetve az ország keleti részén már megalakult két külön kormányzat esetében fontosnak tartom tovább bontani az úgynevezett kormányzó nélküli királyság időszávját. Bár a királysági államforma még egészen 1946. február 1-ig érvényben maradt, a két külön kormányzat ellentétes módon viszonyult hozzá. Szálasiék berendezkedése deklaráltan folytatta a királyság intézményét, azonban azt sajátosan értelmezte és még önkényesen módosította is. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány, majd az azt követő Tildy Zoltán vezette kormány működése idején még nem változott meg az államforma, a királyságra utaló elnevezéseket, jelképeket, utalásokat azonban igyekeztek kerülni, áthúzni, törölni. Ezért a kormányzó nélküli királyság időszávján belül érdemes megkülönböztetni – az időben egymást átfedő, területileg pedig a frontvonalak alapján módosuló[25] – a Szálasi-féle úgynevezett *hungarista*

szűnt meg. 'Magyar Nemzeti Függetlenségi Front' szócikk. In: Magyarország a második világháborúban 1997: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyarorszag-a-masodik-vilaghaboruban-lexikon-a-zs-F062E/m-F0B8D/magyar-nemzeti-fuggetlensegi-front-F0BBC/ – utolsó letöltés: 2026. február 10.

[20] INN 1944: I. 6.

[21] Működése: 1944. dec. 22-től 1945. nov. 15-ig.

[22] INN 1944: I. 22.

[23] Germuska–Horváth 2020: 47.

[24] Lásd: Kunné Tornóczky 2024.

[25] A részleges revíziókkal bővült ország területén, a front nyugatra haladása a következő főbb vonalak mentén történt. 1944. október 15-én keleten és délen Székelyföld, Beszterce-Naszód vármegye nagy része, Kolozsvár, Nagyvárad, Békéscsaba, Hódmezővásárhely, Szeged, Szabadka, Topolya már a front mögött volt. Október 29-én a frontvonal már elérte a Tisza vonalát, illetve Kárpátalja teljes területe, Csongrád, Kiskunhalas, Baja, Zombor és Újvidék települések is a vonal mögé kerültek. 1945. január 1-jén már gyakorlatilag a Dunántúl nyugati részének kivételével a teljes országterület, beleértve Buda-

állam idejét (1944. október 16. – 1945. április 4.),[26] illetve a Debrecenben megalakult Ideiglenes Nemzetgyűléstől a köztársasági államforma kikiáltásáig terjedő időszakot (1944. december 21. – 1946. február 1.), amelyet *elhallgatott királyságnak* is lehetne nevezni. A kétfajta berendezkedés természetesen egymástól eltérő módon kezelte a hivatalos állami címer és pecsét kinézetének kérdését.

A hungarista állam pecséthasználata

A Szálasi-kormányzat 1944 legvégén foglalkozott az állami címer és az állampecsét kinézetének kérdésével. Szálasi Ferenc 1944. december 27-én hagyta jóvá miniszterelnök-helyettesének, Szöllősi Jenőnek a Minisztertanács hozzájárulása alapján tett előterjesztését a magyar kiscímer újabb alakjának leírása és címerrajza tárgyában, illetve elrendelte ennek a címernek a használatát a magyar állampecséten.[27] Az új jelkép rajza a „Nyilaskeresztes Párt által vezetett Hungarista Mozgalmat" kifejező vörös „H"-betűs zöld nyilaskeresztre mint pajzstartóra rahelyezett koronás kiscímert ábrázolta.

Azonban a – szovjet vörös hadsereg fokozatos előrehaladása következtében egyre inkább a nyugati országrészbe szoruló – Szálasi-kormányzat címere és a dátumok kapcsán anomáliákra lehetünk figyelmesek. Az 1944. november 4-től már az úgynevezett nemzetvezetői titulust is viselő Szálasi tehát december 27-én hagyta jóvá a címerről szóló előterjesztést. Az ennek alapján megalkotott rendeletet Szöllősi miniszterelnök-helyettes írta alá 1945. január 1-jén, amely a szövege szerint a kihirdetésétől lépett hatályba. Vagyis az ország nyilasok által uralt területein elvileg 1945. január 27-től vált hivatalossá, hiszen ekkor jelent meg az általuk Sopronban kiadott *Hivatalos Közlöny*ben. Ugyanakkor Szöllősi Kőszegen már 1944. december 23-án (tehát Szálasi jóváhagyása előtt 4 nappal) megfogalmazta és ezzel a dátummal írta alá levelét a miniszterek számára az új pecsétek kinézetével kapcsolatban: „Tisztelettel közlöm Miniszter úrral Magyarország Nemzetvezetőjének azt az óhaját, hogy ezentúl az összes miniszter urak a Nemzetvezető pecsétjének csatolt mintája szerinti, a körirat megváltoztatásával, de egyöntetűen és kisebbített alakban készítendő pecsétet használjanak."[28] Az

pestet, a frontvonal mögé került. A nyilas vezetés alól legutoljára kikerülő nagyobb városok: Érsekújvár, Komárom, Sopron, Kőszeg, Szombathely, Zalaegerszeg és Nagykanizsa voltak. Térképen lásd: Paksa 2013: 299.

[26] Bár hivatalosan április 4-ét tekintették Magyarország szovjetek általi „felszabadításának" (vagyis teljes megszállásának) időpontjaként, valójában a trianoni országterületen belül még 1945. április 12-ig tovább folytatódtak a harcok.

[27] A m. kir. minisztérium 23/1945. M. E. számú rendelete a magyar állami címer és az állampecsét leírásáról szóló 3.970/1915. M. E. számú rendelet kiegészítése tárgyában. Kelt, 1945. január 1. *Hivatalos Közlöny* 1945. január 27. Sopron, 1–2.

[28] MNL OL K 800 1. cs. Elnöki iratok, 111. Szöllősi Jenő miniszterelnökhelyettes 4384/M.E.I. sz. átirata

Igazságügyminisztérium új bélyegzőjének kialakításához a címerbetéteket Kőszegről, a Honvédelmi Minisztériumtól szerezték be.[29]

A Szálasi-kormányzat *Hivatalos Közlöny*e először 1945. január 6-án jelent meg.[30] Ennek fejlécén nem volt jelkép[31] egészen február 8-ig, amikor már a cím alatt szerepelt a Szálasi-féle címer.[32] Az utolsó számot 1945. március 23-án adták ki.[33] A Szálasi-kormány fennmaradt, általam vizsgált iratai közül a legkorábbi „Szálasi-címeres" pecsétek dátuma 1945. január 11.[34] Az általam talált legkésőbbi dátummal szereplő irat, amelyen a Szálasi-címer látható, a Kemény Gábor külügyminiszter által Atterseenél[35] aláírt, 1945. április 16. keltezésű levél, amelyet a Bécsi Főkonzulátus részére címzett.[36]

Az elhallgatott királyság pecséthasználata

Debrecenben 1944. december 23-án tartották meg az Ideiglenes Nemzeti Kormány[37] első minisztertanácsi ülését, amelyen a hivatalos pecsétek kinézete kapcsán arról állapodtak meg, hogy a körbélyegző „a régi angyalos, koronás címerrel maradjon".[38] Ezt a mondatot aztán Nagy Imre földművelésügyi miniszter, illetve Gábor József kereskedelmi és közlekedésügyi miniszter is módosította azzal a megjegyzéssel, hogy „koronás címerrel", tehát az angyalokra történő utalást elhagyták.[39] Az ország újonnan létrehozott hivatalos lapjának, a *Magyar Közlöny*nek a címlapjára az 1896-ban szabályozott[40] angyalos

Budinszky László igazságügyminiszternek. Tárgy: A miniszterek új hivatalos pecsétje. Kőszeg, 1944. december 23.

[29] MNL OL K 800 1. cs. Elnöki iratok, 109, 112. M. Kir. Igazságügyminisztérium Elnöksége 1945 jan. 10. 000446. Tárgy: A miniszterek új hivatalos pecsétje. Géppel írt feljegyzés az ügyiratborító elejének és hátuljának belső részén. Szombathely, 1945. február 2.

[30] *Hivatalos Közlöny* 1945. január 6. Sopron.

[31] Az utolsó jelkép nélküli címlapú szám: *Hivatalos Közlöny* 1945. február 3. Sopron.

[32] *Hivatalos Közlöny* 1945. február 8. Sopron.

[33] *Hivatalos Közlöny* 1945. március 23. Sopron.

[34] „Magyarország Nemzetvezetőjének Államjogi Irodája" köriratú (Sopron, 1945. jan. 11.); illetve „Nemzetvezető Személye Körüli M. Kir. Miniszter. Országos Munkarendvezető" köriratú (Kőszeg, 1945. jan. 11.) pecsétek. MNL OL K 800 1. cs. Elnöki iratok, 582. Levél Budinszky László igazságügyminiszternek, a közigazgatás átszervezését tartalmazó törvénytervezet előkészítésével kapcsolatban. 1945. január 11.

[35] Ausztria legnagyobb tava azon tavak közül, amelyek teljes egészében az ország területén fekszenek.

[36] A pecsét körirata: „Magyar Kir. Külügyminiszterium. Ministere Royal des Affaires Etrangéres de Hongrie". MNL OL K 707 1. cs. 1944–1945–1 t. (I–II) 167. Báró Kemény Gábor m. kir. külügyminiszter levele a Bécsi Főkonzulátus részére (ellátmányok kapcsán). Attersee, 1945. április 16.

[37] Dálnoki Miklós Béla kormányának (1944. december 22. – 1945. november 15.) tagjai a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Magyar Kommunista Párt, illetve a Nemzeti Parasztpárt soraiból kerültek ki. Négyen párton kívüliek voltak.

[38] Szűcs (szerk.) 1997: A. 89.

[39] Szűcs (szerk.) 1997: A. 91.

[40] 3755/1895. M. E. számú rendelet. Magyarország külön czímerének és a magyar korona országai egyesitett

kiscímer került. Ez a címerváltozat szerepelt a még Debrecenben 1945. január 4-én kiadott első számtól[41] egészen a már Budapesten kiadott[42] 1946. június 4-i számig.[43] Ezzel a címerrel ellátott pecsétet használt dálnoki Miklós Béla miniszterelnök,[44] illetve ez szerepelt az 1945. január 26-án létrehozott, államfői jogokat gyakorló háromtagú Nemzeti Főtanács pecsétjén is.[45] A minisztériumok is használták ezt a változatot.[46] Ugyanakkor bár az említett Minisztertanácson csak a pajzstartó angyalokkal ellátott címerről esett szó, a cserfa- és olajággal díszített változat is szerepelt pecséteken. Használt ilyet 1945-ben például a Közellátásügyi Minisztérium,[47] a Pénzügyminisztérium,[48] a

címerének leírása és rajza. Kelt, 1896. január 12. *Budapesti Közlöny. Hivatalos lap* 1896. december 31. 1–2. Fontos megjegyezni ennél a rendeletnél a következő furcsaságokat. Bár 1895. évi rendeletnek írták, 1896. január 12-én kelteztették, de csak 1896. december 31-én hirdették ki a *Budapesti Közlöny*ben. Azonban az ezzel szabályozott kiscímer cserfa- és olajágas változata már 1896. június 21-től a hivatalos lap fejlécére került. *Budapesti Közlöny. Hivatalos lap* 1896. június 21. 1.

41 *Magyar Közlöny. Hivatalos lap* 1945. január 4. Debrecen, 1.

42 Az első budapesti szám: *Magyar Közlöny. Hivatalos lap* 1945. április 22. Budapest, 1.

43 *Magyar Közlöny. Hivatalos lap* 1946. június 4. 1.

44 Látható például: MNL OL XIX-A-1-j 24. d. XIV. t. 5593. ügyirat. Előterjesztés a minisztertanácshoz (a Legfőbb Állami Számvevőszék megrongálódott hivatali épületének nélkülözhetetlen munkálatai számára hitel biztosítása tárgyában). Dálnoki Miklós Béla, Budapest, 1945. október 2.

45 A Nemzeti Főtanács pecsétje látható Nagy Imre belügyminiszteri kinevezésén. Budapest, 1945. november 15. MNMKK MNM Online katalógus. Iratgyűjtemény. 92.66.1. https://gyujtemenyek.mnm.hu:443/hu/record/-/record/MNMMUSEUM1458313 – utolsó letöltés: 2026. február 10.

46 Néhány példa erre:
„Magyar Pénzügyminisztérium" köriratú pecsét. MNL OL XIX-A-1-j 24. d. XVI. t. 187. ügyirat. Vásáry István pénzügyminiszter levele dálnoki Miklós Béla miniszterelnöknek. Tárgy: Miniszter elnökség [sic!] átirata a fegyverszüneti ellenőrző bizottsággal való összeköttetés céljából egy kiküldött bejelentéséről. Debrecen, 1945. február 6.
„Magyar Külügyminisztérium" köriratú pecsét. MNL OL XIX-A-1-j 24. d. XVI. t. 3596. ügyirat. I. oszt. főkonzul levele Tildy Zoltán miniszterelnöknek. Tárgy: A Svéd kir. követség ingóságainak ügye. Budapest, 1945. november 30.
„Magyar Belügyminisztérium" köriratú pecsét. MNL OL XIX-A-1-j 24. d. XVI. t. 3596. ügyirat. Ékes István belügyminisztériumi miniszteri osztálytanácsos levele Tildy Zoltán miniszterelnöknek. Tárgy: A svéd királyi követség helyiségei felnyitásának és a benne volt ingóságok elvitelének ügye. Budapest, 1945. december 12.
„Magyar Ujjáépitési Minisztérium" fejléces papír. MNL OL XIX-A-1-j 24. d. XVI. t. 5987. ügyirat. Dr. Cserzy István, az Újjáépítési Minisztérium miniszteri osztálytanácsosának levele dálnoki Miklós Béla miniszterelnöknek. Tárgy: Ellenőrző árajánlat beszerzése a miniszterelnökség részére. Budapest, 1945. október 6.

47 „Magyar Közellátásügyi Minisztérium" köriratú pecsét. MNL OL XIX-A-1-j. 24. d. XX. t. 6393. ügyirat. Rónai Sándor közellátásügyi miniszter levele dálnoki Miklós Béla miniszterelnöknek. Tárgy: Téli melegedőhelyek berendezése. Budapest, 1945. október 3.

48 „Magyar Pénzügyminisztérium" köriratú pecsét. MNL OL XIX-A-1-j 24. d. XVI. t. 3425. ügyirat. Vásáry István pénzügyminiszter tájékoztatása a Miniszterelnökség Sajtóosztályának. Budapest, 1945. június 15.

Földmívelésügyi Minisztérium,[49] illetve az Országos Nemzeti Bizottság,[50] de maga a Miniszterelnökség is.[51]

Érdekes adalékot közölt a témához az *Ország-Világ* című lapnak az 1974 decemberében induló[52] többrészes, *Tegnapból a mába* című dokumentumriportja. A sorozat 22. részében írták, hogy a Moszkvában 1945. január 20-án aláírt magyar fegyverszüneti egyezmény kapcsán előzetesen még felmerültek bizonyos technikai nehézségek. „A nemzetközi jog előírásainak megfelelően [ugyanis] a szerződéseket aláírással és pecséttel kell ellátni. Az aláírás előtti estén Grigorijev [követségi tanácsos] megkérdezte a magyaroktól, hogy van-e náluk kormánypecsét? »Kérem – válaszolta Balogh [István miniszterelnökségi] államtitkár –, nekünk egyelőre országunk sincs, nemhogy pecsétünk.« Grigorijev sietett és egy fél óra múlva visszatért egy könyvvel, amelyben az összes államok pecsétjei láthatóak voltak. Így a magyar is, de természetesen a koronás, angyalos címerrel. Azonban ilyen részleteknek az adott helyzetben nem lehetett fontosságot tulajdonítani. Grigorijev eltávozott és egy moszkvai vésnök még aznap éjszaka elkészítette a pecsétnyomót. Az aláírás ugyanott történt, a szovjet külügyminiszter dolgozószobájában, ahol három hónappal korábban a Horthy-féle küldöttség aláírta az előzetes fegyverszüneti megállapodást."[53]

Meg kell jegyezni, hogy az 1896-os kiscímer mind a pajzstartó angyalok, mind a cserfa- és olajág díszítés kinézetében eltért az 1915-ös címerrendezés során megállapított változattól. Előbbinél ugyanis az angyalok szárnyai egymással egyező tartásban vannak, utóbbinál keresztezik egymást. A lombozat grafikai megjelenítését illetően pedig az 1896-os koszorú kerek alakú, míg az 1915-ös szögletesebb formát ölt. Felmerül a kérdés, hogy miért pont az 1896-os mintájú címert használták az Ideiglenes Nemzeti Kormány és a Tildy Zoltán vezette kormány idején. Erre adható logikus magyarázat, ha tudatosságot feltételezünk mögötte. Az 1896-os változattal ugyanis megkülönböztethették magukat az 1915-ös mintájú címerrel reprezentált „előző rendszertől". Azonban az is elképzelhető, hogy pusztán csak ilyenfajta bélyegzők álltak rendelkezésre Debrecenben a frissen megalakult kormány számára. Az Erdei Ferenc által vezetett Belügyminisztérium álláspontja a kérdésben az volt, hogy az „államfelségiséget jelképező" országos címerről a 3.755/1895. M. E. rendelet intézkedett, „amelynek ábrázolását addig is, amíg ebben a tekintetben a törvényhozás nem intézkedik, úgy a hivatalos használatban, mint magánosoknak engedélyezett használatnál szorosan követendő". A

[49] „Magyar Földmivelésügyi Miniszterium" köriratú pecsét. MNL OL XIX-A-1-j. 24. d. XVII. t. 8191. ügyirat. A Földmívelésügyi Minisztérium miniszteri tanácsosának levele Tildy Zoltán miniszterelnöknek. Tárgy: A békeelőkészítéshez szükséges iratanyag hazaszállítása. Budapest, 1945. november 27.

[50] „Országos Nemzeti Bizottság" köriratú pecsét. MNL OL XIX-A-1-j. 24. d. XX. t. 7048. ügyirat. Rosta László levele dálnoki Miklós Béla miniszterelnöknek. Országos Nemzeti Bizottság Főtitkársága. Budapest, 1945. október 1.

[51] „M. Miniszterelnökség" köriratú pecsétek. MNL OL XIX-A-1-j 24. d. XVI. t. 897. ügyirat. Az 1945. április 2-ai és 3-ai futárposta jegyzéke.

[52] Wesselényi Miklós [sic!]: Tegnapból a mába 1. *Ország-Világ* 1974. december 25. 22.

[53] Wesselényi Miklós: Tegnapból a mába 22. *Ország-Világ* 1975. május 21. 23.

Gyöngyösi János külügyminiszternek a tárgyban küldött levél szövegéből ugyanakkor az is kiderül, hogy Erdei nem ismerte az 1915-ös címerrendeletet: „az állam címerének a szóbanlévő kormányrendelettel megállapított ábrázolása – tudomásom szerint – azóta újabb törvényes rendelkezéssel nem lett megváltoztatva…" Megítélése szerint egyébként azt a kérdést, hogy a „nemzetiszínű lobogón és hivatalos pecséteken milyen címer alkalmaztassék", a Nemzetgyűlésnek kell törvényhozásilag tisztáznia.[54] Azt sem szabad elfelejteni, hogy a háború után szinte mindenből hiány volt, papírból különösen (papírínség), ami 1947-re érte el tetőpontját. Ezért érthető, ha felhasználtak már korábban legyártott fejléces papírokat is. Szemléletes példa erre 1945-ből az Állami Számvevőszék (ÁSZ) dombornyomott levélpapírja, amelynek fejlécén az 1896-os mintájú középcímer cserfa- és olajággal szerepel „Magyar Királyi Legfőbb Állami Számvevőszék" felirattal.[55] A „Legfőbb Állami Számvevőszék Elnöke" köriratú pecséten pedig az 1896-os mintájú kiscímer cserfa- és olajággal szerepel.[56] 1945 közepén pedig már olyan fejléces papírja is volt az ÁSZ-nak, amelyen az 1896-os mintájú angyalos kiscímer szerepelt „Legfőbb Állami Számvevőszék" felirattal.[57]

Figyelemre méltó Gyöngyösi János külügyminiszter 1945. május 7-én keltezett levele dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz, amelyben a következőt közölte: „Tudomásomra jutott, hogy a különböző minisztériumok a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz intézett átirataikban olyan hivatalos pecsétet használnak, amely a magyar szövegen kívül orosz szöveget is tartalmaz, tehát pl.: Iparügyi minisztérium és mellette az orosz szöveg. Az ilyen kettős-nyelvű pecsétek használata nemcsak jogellenes, de komoly félreértésekre is adhat alkalmat. Éppen ezért felkérem Miniszterelnök Urat, hogy hivatalos kiadványainál és minden egyéb esetben is, csakis magyar nyelvű pecsétet szíveskedjék használni. A kettős-nyelvű pecsétek használata azonnal megszüntetendő."[58] A Gyöngyösi miniszter által hivatkozott iparügyi tárcát egyébként a szociáldemokraták kapták meg az Ideiglenes Nemzeti Kormányban.[59] Érdekes, hogy 1945-ből megmaradtak olyan szociáldemokrata pártbélyegzők, amelyeken oroszul is szerepel a párt neve.[60] Adódhat

[54] MNL OL XIX-A-1-j. 24. d. XV. t. 6715. ügyirat. Levél Gyöngyösi János külügyminiszternek. Magyar Belügyminiszter. Tárgy: Az országos cimer használata a nemzeti lobogón és hivatalos pecséteken. Budapest, 1945. augusztus 24. „A miniszter rendeletéből: Aláírás. Miniszteri o. tanácsos."

[55] MNL OL XIX-A-1-j 24. d. XIV. t. 1611. ügyirat. Wensky Károly, a legfőbb állami számvevőszék alelnökének levele dálnoki Miklós Béla miniszterelnöknek. Budapest, 1945. április 28.

[56] MNL OL XIX-A-1-j 24. d. XIV. t. 2632. ügyirat. Wensky Károly, a legfőbb állami számvevőszék alelnökének levele dálnoki Miklós Béla miniszterelnöknek. Budapest, 1945. május 14.

[57] MNL OL XIX-A-1-j 24. d. XIV. t. 5593. ügyirat. Wensky Károly, a legfőbb állami számvevőszék elnökének levele dálnoki Miklós Béla miniszterelnöknek. Budapest, 1945. július 30.

[58] MNL OL XIX-A-1-j 24. d. XVI. t. 1890. ügyirat. Gyöngyösi János külügyminiszter levele dálnoki Miklós Béla miniszterelnökhöz. Budapest, 1945. május 7.

[59] A szociáldemokrata Takács Ferenc 1944. december 22-től 1945. június 1-ig, a szintén szociáldemokrata Bán Antal pedig 1945. június 1-től egészen 1948. február 26-ig volt iparügyi miniszter.

[60] „Bordó, nyeles hosszúbélyegző, fából és gumiból. Cirillbetűs felirattal. Hibás oroszsággal írva: Szociáldemokrata Párt." MNMKK MNM Bélyegző- és Pecsétnyomó Gyűjtemény. 70.242.1. Bélyegző /SzDP/, Budapest, 1945. Műtárgyleíró karton.

„Bordó, nyeles, négyzetes fára erősített bélyegző. Középen kis kör. Három sorban magyar és orosz felirat:

a kérdés, hogy volt-e valamiféle „versengés" a kommunista és a szociáldemokrata párt között, hogy az oroszok kegyeit elnyerjék. Vajon része lehetett-e ennek az *orosz nyelvű szociáldemokrata bélyegzők* elkészítése? A pártbélyegzők története és alakulása is szolgálhat újdonsággal a pecséttan számára. A minisztériumok esetében gyanítható, hogy az orosz nyelvű pecséteknek pusztán textológiai magyarázata van. Tehát a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz írott, amúgy is orosz nyelvű leveleket,[61] esetleg azoknak egy részét azért pecsételték volna le kétnyelvű bélyegzővel, hogy a szovjetek a hitelesítő pecséteken is lássák, melyik szervtől érkezett az irat. A szociáldemokraták is valószínűleg a szovjeteknek szánt leveleken használták orosz nyelvű pecsétjeiket. Ennek a kérdésnek átfogó megválaszolása megérne egy külön kutatást.

Az 1945-ben keltezett, szervezetek felállításáról szóló rendeletek szövegében csupán a következő megfogalmazások szerepelnek a címerről a pecsétek kinézete kapcsán. Az Országos Köznevelési Tanács „pecsétje: Magyarország kis címere a következő körirattal: „»Országos Köznevelési Tanács, Budapest.«"[62] A Magyar Művészeti Tanács „pecsétje: Magyarország kis címere, a »Magyar Művészeti Tanács 1945« körirattal."[63] A Mezőgazdasági Szakoktatási Tanács „pecsétje: Magyarország címere, amelyet a »Mezőgazdasági Szakoktatási Tanács Budapest« körirat vesz körül."[64] A Magyar Gazdaképző Iskolák „pecsétje: Magyar Gazdaképző Iskola. Székhely: alapítási év köriratban. A körirat közepén a kis magyar címer."[65] A Magyar Agrártudományi Egyetem „pecsétje: a »Magyar Agrártudományi Egyetem, Budapest.« szövegű köriratban az ország címere."[66] Az úgynevezett „szociális felügyelő hivatali pecsétjén középen a magyar címerrel a »…… vármegye« esetleg »és ……, thj. város szociális felügyelője (Székhely)« feliratot használja."[67] Az Országos Szabad Művelődési Tanács „pecsétje: Magyarország kis címere a következő körirattal: »Országos Szabad Művelődési Tanács Budapest«."[68]

Szociáldemokrata Párt Központi Titkársága." MNMKK MNM Bélyegző- és Pecsétnyomó Gyűjtemény. 70.350.1. Bélyegző /SzDP/, Budapest, 1945. Műtárgyleíró karton.

[61] MNL OL XIX-A-1-j 24. d. XVI. t. 8498. ügyirat. Átiratok továbbítása a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz. 1945.

[62] Az ideiglenes nemzeti kormány 1945. évi 1.140. M. E. számú rendelete az Országos Köznevelési Tanács felállításáról. Kelt, 1945. április 19. Rendeletek tára 1945: 109.

[63] Az ideiglenes nemzeti kormány 1945. évi 10.210. M. E. számú rendelete a Magyar Művészeti Tanácsról. Kelt, 1945. október 27. Rendeletek tára 1945: 819.

[64] A földmívelésügyi miniszter 1945. évi 51.000. F. M. számú rendelete a Mezőgazdasági Szakoktatási Tanács szervezeti szabályainak és ügyviteli rendjének a megállapításáról. Kelt, 1945. július 28. Rendeletek tára 1945: 1120.

[65] A földmívelésügyi miniszter, valamint a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1945 évi 53.800. F. M. számú rendelete a magyar gazdaképző iskolák szabályzatának megállapításáról. Kelt, 1945. szeptember 21. Rendeletek tára 1945: 1179.

[66] A földmívelésügyi miniszter 1945. évi 53.999. F. M. számú rendelete a Magyar Agrártudományi Egyetem szervezeti szabályzatának megállapításáról. Kelt, 1945. szeptember 27. Rendeletek tára 1945: 1196.

[67] A népjóléti miniszter 1945. évi 4.700. N. M. számú rendelete az állam szociálpolitikai feladatairól és a szociálpolitikai szervekről szóló 6.300/1945. M. E. számú rendelet végrehajtásáról. Kelt, 1945. november 8. Rendeletek tára 1945: 1599.

[68] A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1945. évi 12.100. V. K. M. számú rendelete az Országos Szabad

Az 1946-os Magyar Köztársaság pecséthasználata

Magyarország 1946. február 1-től köztársaság lett, azonban az új államformát bevezető 1946. évi I. törvénybe nem került bele a hivatalos állami jelképek kinézete. Tildy Zoltán köztársasági elnök gyakorlatát, miszerint az úgynevezett Kossuth-címert kezdte el használni, vették át a hivatalos szervek, ami így „szokásjoggá" vált. A Magyar Posta részére, a köztársaság kikiáltásának emlékére bélyegsorozatot bocsátottak forgalomba 1946. február 12-től, amelynek képi ábrázolása jelzésértékű: „A bélyegkép a köztársaságot és a rabságból szabadult, dolgozó magyarságot jelképezi. A fogazásig terjedő középárnyalatú háttér közepén, […] a köztársaságot ábrázoló, balkezében az ország címerét [ívelt oldalú pajzson korona nélküli kiscímert], jobbjában pedig fáklyát tartó nőalak, míg mögötte a rabláncát elszakított, balkezében kalapácsot és búzakalászokat tartó magyar dolgozó férfi alakja látható. A tojásdad alakú mezőt »RESPUBLICA HUNGARICA« felirat keretezi, míg a sötétárnyalatú értékjelzés ettől jobbra és balra a háttérben helyezkedik el."[69] Tehát már ekkor megjelent a kalapács és búzakalász, amelyek majd a későbbi, úgynevezett Rákosi-címernek lesznek fő motívumai.

A Köztársasági Elnöki Hivatal az úgynevezett Kossuth-címert 1946 áprilisában már biztosan használta.[70] Figyelemre méltó ugyanakkor a Földmívelésügyi Minisztériumtól 1946 májusában érkezett következő szövegű megkeresés Nagy Ferenc miniszterelnökhöz: „A vezetésem alatt álló minisztériumnak alárendelt egyik vidéki hivatal adott esetben utasítást kért arra, hogy a hivatal épületén, illetőleg annak belső helyiségeiben található, a királyságra emlékeztető jelek és jelvények eltávolítása iránt intézkedjék-e [sic!]. Tekintettel arra, hogy ezt a kérdést ezideig kormányrendelet nem szabályozta, tisztelettel felkérem Miniszterelnök Urat, hogy ebben a kérdésben nagybecsű álláspontját velem közölni szíveskedjék. Ezzel kapcsolatban rá kell mutatnom arra, hogy e kérdést illetően még nem alakult ki egységes gyakorlat. Adott esetben egy ünnepi felvonulás alkalmával a koronás címerrel ellátott nemzeti zászló haladéktalan bevonását kívánták, viszont a Köztársasági Elnök Úr autóján még ma is használatban van a koronás címer."[71] A magyar állami címer koronás, illetve korona nélküli változata és az államforma közötti kapcsolat problematikája tehát 1918 után ismét felmerült. Annyit érdemes megjegyezni, hogy ezt a kérdést az 1989–90-es rendszerváltoztatáskor tisztázták, miszerint a Szent

Művelődési Tanács szervezéséről. Kelt, 1945. október 9. Rendeletek tára 1945: 1783.

[69] A közlekedésügyi miniszter 208.000/1946. Közl. M. számu rendelete emlékbélyegsorozat kibocsátása tárgyában. Kelt, 1946. február 9. *Magyar Közlöny. Hivatalos lap* 1946. február 12. 2.

[70] „Magyar Köztársaság Elnöke – Elnöki Hivatala" feliratú, dombornyomott Kossuth-címeres fejléces papír. MNL OL XIX-A-1-j 65. d. XV. t. 3908. ügyirat. Jékely László, az Elnöki Hivatal főnökének levele Nagy Ferenc miniszterelnökhöz. Budapest, 1946. április 5.

[71] MNL OL XIX-A-1-j 65. d. XV. t. Magyar Földmívelésügyi Minisztérium 4026/1946.eln.2. Tárgy: A királyságra emlékeztető jelek, jelvények eltávolitása. Budapest, 1946. május 6. A miniszter rendeletéből: dr. Szőrffy S. György s.k. miniszteri osztálytanácsos. Miniszterelnök Urnak.

Korona államformától függetlenül a magyar államiság jelképe.[72] A tárgyalt korszakban azonban a köztársasági államformát hangsúlyozva bevett gyakorlattá vált a korona nélküli címer alkalmazása, amelynek ívelt oldalú pajzsos változatát ekkor kezdték el „Kossuth-címernek" nevezni.[73]

A korabeli pecséteken szépen nyomon követhető az átmenet az *elhallgatott királyságból* a köztársaságba. Ezért az 1945/46 és 1949 közötti időszak kormányzati pecséthasználatát áttekintve különféle címerváltozatokra lehetünk figyelmesek. Például vannak olyan pecsétek, amelyeken látszik, hogy a korábban használt pecsétnyomón szereplő címerről egyszerűen csak levésték a koronát a bizonytalan címerhasználat idején.[74] A Magyar Nemzeti Múzeum Bélyegző- és Pecsétnyomó Gyűjteményéhez tartozó műtárgyleíró kartonok közül például a Magyar Országgyűlés Számvevősége 1940-es évekből származó bélyegzőjéhez – amelyet 1977-ben kapott ajándékba a múzeum – a következő feljegyzést fogalmazták: „Középről valószínűleg kiesztergálva a Horthy-korszakbeli magyar címer – a felszabadulás utáni években [vagyis 1945 után (AZM)] igy használták."[75] Az 1946-os köztársaság fennállása idején az állami jelképek kérdését érintő levelezések részletes bemutatása túlfeszítené jelen írás kereteit. Mindenesetre árulkodó, hogy a szovjet fennhatóság alá került országban egészen az 1949-es népköztársasági alkotmányig magáról az állami címer és zászló pontos kinézetéről nem készült új jogszabály. Az üggyel azért foglalkoztak a Belügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztályán, ahol törvényjavaslato(ka)t is készítettek. A kérdésben nem voltak egységesek, ugyanis egyesek az aktuális politikai szempontok, míg mások inkább a történelmi hagyományok szerint alakították volna a címer kinézetét.[76] Az állam címeréről és az állampecsétről szóló törvényjavaslat tervezetének ügyiratát irattárba helyezték azzal, hogy ha újból „időszerűvé" válna a kérdés, akkor „az ügyosztályt készületlenül ne találja".[77] (1946 elején nem tárgyalták meg a tervezetet. 1947 augusztusában azzal helyezték irattárba, hogy az majd a választások után kerüljön bemutatásra.[78] Szilágyi László miniszteri tanácsos

[72] Erről lásd Albert 2014.

[73] Bár heraldikailag egy címer hitelességét nem befolyásolja pajzsának alakja, itt fontosnak tartom megjegyezni, hogy a közvélekedés egyértelműen a korona nélküli magyar kiscímernek az ívelt oldalú pajzson történő ábrázolását tekinti „Kossuth-címernek". Fontos még, hogy sem 1849-ben, sem 1918-ban nem nevezték így az akkor használt korona nélküli címereket, illetve az 1945 előtti heraldikai szakirodalomban is csak a Kossuth család címerét illették ezzel a névvel. A „Kossuth-címer" elnevezés Révai Józseftől, a kommunisták fő ideológusától ered. Pandula 2018: 102.

[74] Példa erre: „Magyar Belügyminisztérium" köriratú pecsét, amelyen a kiscímer hegyes talpú pajzson szerepel, lombozat veszi körül, azonban a Szent Korona hiányzik róla. MNL OL XIX-A-1-j 1946. 65. d. XV. t. 7366. ügyirat. Belügyminisztériumból Nagy Ferenc miniszterelnöknek címzett levél. Tárgy: A Mezőgazdasági Szövetkezeti Központ cimer használata. Budapest, 1947. január 4. A miniszter rendeletéből: dr. Fráter Iván s.k. miniszteri tanácsos.

[75] MNMKK MNM Bélyegző- és Pecsétnyomó Gyűjtemény. 77.3.1. Magyar Országgyűlés Számvevősége bélyegző, Budapest, 1940-es évek. Műtárgyleíró karton.

[76] Föglein 1991: 4.

[77] MNL OL XIX-B-1-c 4. d. 70.057/1946. ügyirat. Törvénytervezet az állam címeréről, és az állampecsétről. Második, pirossal áthúzott ügyiratborító.

[78] MNL OL XIX-B-1-c 4. d. 70.057/1946. ügyirat. Törvénytervezet az állam címeréről, és az állampecsétről.

1948 őszén bár alaposan áttanulmányozta a kérdéskört, amelyről részletes feljegyzést és javaslatot is készített, ekkor sem tartották időszerűnek a címer hivatalosan történő tisztázását, így ismét irattárba tették az anyagot.)[79]

A bizonytalan címerhasználat időszakát jól szemlélteti Molnár Kálmán[80] közjogász professzor 1947. május 24-ével keltezett, *A magyar címer megállapítása* című írása, amelyet a *Jogtudományi Közlöny*be szánt, de a szerkesztőség nem közölte. Ezt azért vetette papírra, mert a Pázmány Péter Tudományegyetem addigi címerét a vallás- és közoktatásügyi miniszter egy egyszerű leirattal megváltoztatta, amellyel ő jogforrástani szempontból nem értett egyet. Az 1947. márciusi leirat szerint az egyetem koronás címerrel ellátott körbélyegzőjének használata ellenkezik a köztársasági elnök által követett szokással, miszerint a Kossuth-címert alkalmazza kiadványain. Felhívták tehát az Egyetemi Tanács figyelmét arra, hogy a miniszterelnök felkérésére a vallás- és közoktatásügyi miniszter a Kossuth-címer használatát tette kötelezővé. Ennek alapján módosult tehát az egyetemi pecsét. Molnár álláspontja az volt, hogy az állam címerének megállapítására és megváltoztatására kizárólag a törvényhozásnak van felhatalmazása.[81] Molnár kifejtette: „Mivel a szokásjognak és a törvénynek jogforrási ereje az ősi magyar jogfelfogás szerint egyenlő: az államcímer szokásjogilag kialakult elemeinek bárminemű változtatása is csak törvény útján lehetséges." Utalt az államfő és az államcímer kapcsolatára is: „A király privilegiális jogkörében jelentkezett különleges címerhasználati engedélyekre ma már felesleges kitérni, mert a király privilegiális jogkörét az 1848-as törvényekkel megvalósított jogegyenlőség elve a tárgyi jogalkotás már úgyis száműzte, a köztársasági elnököt pedig ilyen privilegiális jogkör a dolog természetéből folyólag nem illetheti, sőt a köztársasági elnök részére még jogrendkiegészítő jogkör sincs statuálva, mert a tiszta köztársasági államformával ez aligha volna összeegyeztethető." Záró megállapítása szerint „a változott közjogi helyzetben – amíg szokásjog ki nem alakul – csak törvény állapíthatja meg az országcímerben alkalmazandó elemeket, s azoknak heraldikailag elfogadható elrendezését, hogy a jogalkalmazó hatóságok és a polgárok ne hagyassanak kétségben az alkalmazandó címer helyessége, illetőleg alkotmányszerű volta tekintetében."[82]

Második, pirossal áthúzott ügyiratborító belső oldala.

[79] MNL OL XIX-B-1-c 4. d. 70.057/1946. ügyirat. Törvénytervezet az állam címeréről, és az állampecsétről. A5-ös papír. Gépelve: „*Pro domo! Az* állami *cimer kérdése egyelőre nem időszerü.*" Szilágyi László kézírásával és aláírásával: „*Egyelőre irattárba helyezendő. 1948. október 19.*"

[80] Molnár Kálmán (1881–1961): jogász. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés beválasztotta 1944. december 22-én a kormány megalakítása céljából létrehozott 23 tagú Politikai Bizottságba. A Pázmány Péter Tudományegyetem közjogi tanszékének vezetője volt 1946-tól 1948-ig.

[81] Schweitzer J.–Schweitzer G. 2009: 281–286.

[82] Schweitzer J.–Schweitzer G. 2009: 286–288. Függelék. Molnár Kálmán: A magyar címer megállapítása. Budapest, 1947. május 24.

Egy érdekességet érdemes még megemlíteni ebből az időszakból. A Külügyminisztérium például, néhány kivételtől eltekintve,[83] 1945 novemberétől egészen 1947 elejéig[84] használta pecsétjén az angyalos, koronás kiscímert. Tehát úgy tűnik, hogy a párizsi békeszerződés aláírásáig, 1947. február 10-ig a külügy tartotta magát a hatályban hagyott címerformához. 1947 márciusától viszont már a külügyi pecséteken is a Kossuth-címer babérágas változata,[85] 1948 végétől pedig babérág nélküli változata szerepelt.[86] Az 1948. február 16-án a magyar–szovjet barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződés aláírására a Szovjetunióba utazó magyar kormányküldöttséget is már Kossuth-címeres magyar nemzeti lobogókkal fogadták a moszkvai pályaudvaron.[87] Ebben akár tudatos szimbólumpolitikát is felfedezhetünk, bár ezt konkrét forrással bizonyítani nem tudom. Eszerint Magyarország a külpolitikában hivatalosan egészen a világháborút lezáró békeszerződésig az előző időszakhoz is köthető angyalos-koronás címert használta. A belpolitikában viszont már 1946 tavaszán, egyrészt a köztársasági államforma hangsúlyozására, illetve 1848 közelgő centenáriumára készülve, megjelent az úgynevezett Kossuth-címer használata. Miután Magyarország aláírta a békeszerződést, már a külpolitikai vonalon is a Kossuth-címer lett használatos. Bár ez logikusnak tűnik, könnyen lehet, hogy tudatosság mégsem volt mögötte. Mindenesetre az átmeneti állapotot az államforma és az állami címer kérdésében is az 1949-es népköztársasági alkotmány szüntette meg az addigra teljesen a kommunisták uralma alá került Magyarországon. A teljesen szovjet minta alapján megalkotott alkotmányhoz igazodva új kinézetű „címert", helyesebben emblémát kapott a magyar állam.[88] A népszerűtlen, idegen jelképet a köznyelv hamar „Rákosi-címerként" gúnyolta. Egy, az 1949. augusztus 20-tól hatályba lépő népköztársasági címer miatti bélyegzőcsere kapcsán készített betétlap szerint egyébként a Miniszterelnökségen is volt használatban *orosz szövegű* körbélyegző.[89] Ugyanakkor a betétlaphoz mellékelt – addig használatos

[83] „Magyar Külügyminiszterium" köriratú pecsét hegyestalpú korona nélküli címerrel, díszítés és pajzstartók nélkül (1918-as Károlyi-féle címer). MNL OL XIX-A-1-j 1945. 24. d. XVI. t. 2895. ügyirat. Külügyminisztériumi levél Balogh István miniszterelnökségi államtitkárnak. 1945. május 29.

[84] „Magyar Külügyminiszterium" feliratú, 1896-os kiscímeres dombornyomott fejléces papír. MNL OL XIX-A-1-j 1947. 120. d. XV. t. 390. ügyirat. Külügyminisztériumi levél Nagy Ferenc miniszterelnöknek. Tárgy: Adatok közlése a dán tiszti cimtár részére. Budapest, 1947. január 10.

[85] „Magyar Külügyminiszterium" feliratú, Kossuth-címeres dombornyomott fejléces papír. MNL OL XIX-A-1-j 1947. 120. d. XV. t. 390. ügyirat. Külügyminisztériumi levél Nagy Ferenc miniszterelnöknek. Tárgy: Adatok közlése a dán tiszti cimtár részére. Budapest, 1947. március 20.

[86] „Külügyminisztérium" feliratú, díszítés nélküli Kossuth-címeres fejléces papír. MNL OL XIX-A-1-j 1948. 139. d. XV. t. Külügyminisztériumi levél a Miniszterelnökségnek. Tárgy: Magyar állami zászló leírásának sürgetése. Budapest, 1948. december 4.

[87] A magyar kormányküldöttség megérkezett Moszkvába. *Magyar Nemzet* 1948. február 17. 1.

[88] 1949. évi XX. törvény. A Magyar Népköztársaság alkotmánya. *Magyar Közlöny. Törvények és rendeletek tára*. 1949. augusztus 20. 1355–1362.

[89] MNL OL XIX-A-1-j 169. d. XV. t. 8426. ügyirat. Betétlap 8426/1949 I.C. számu ügyirathoz. Budapest, 1949. augusztus 31.

pecsétek bemutatására szolgáló – pecsétlenyomatokon, amelyeken a Kossuth-címer szerepel lombozattal, a feliratok magyar nyelvűek.[90]

Az 1946. június 5.[91] **és** november 30.[92] között címer nélkül kiadott *Magyar Közlöny* fejlécére december 1-jén [93] került fel a Kossuth-címer cserfa- és olajágas változata. Így jelent meg a hivatalos lap egészen 1949. augusztus 18-ig.[94] A *Magyar Közlöny Törvények és rendeletek tára* kiadásának 1949. augusztus 19-i száma volt az utolsó Kossuth-címeres fejlécű.[95] Ennek a lapnak a már az új népköztársasági címerrel a fejlécén megjelenő augusztus 20-i számában hirdették ki a népköztársasági alkotmányt.[96]

Források

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)
Polgári kori kormányhatósági levéltárak (K)
K 707 Külügyminisztérium, Szombathelyi részleg (1944–1945)
K 800 Igazságügyminisztérium, Szombathelyi részleg (1945)
Az államigazgatás felsőbb szervei (XIX)
XIX-A-1-j Miniszterelnökség, Általános iratok (1944–1949)
XIX-B-1-c Belügyminisztérium, Törvényelőkészítő osztály (1945–1949)
Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ Magyar Nemzeti Múzeum (MNMKK MNM)
Bélyegző- és Pecsétnyomó Gyűjtemény.
Online katalógus. Iratgyűjtemény. https://gyujtemenyek.mnm.hu/online-collection – utolsó letöltés: 2026. február 10.

INN 1944 = *Az 1944. évi december hó 21.-ére Debrecenbe összegyűlt, majd később Budapestre* összehivott *Ideiglenes Nemzetgyűlés naplója*. I. kötet. (1944. december 21.–1945. szeptember 13.) Budapest, 1946.
Szűcs László (szerk.) 1997: *Dálnoki Miklós Béla Kormányának (Ideiglenes Nemzeti Kormány) Minisztertanácsi jegyzőkönyvei. 1944. december 23.–1945. november 15.* A kötet. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 28.) Budapest.
Rendeletek tára 1945: *Magyarországi Rendeletek Tára.* (79.)

[90] MNL OL XIX-A-1-j 169. d. XV. t. 8426. ügyirat. Mellékelt miniszterelnökségi pecsétlenyomatok. 1949.
[91] *Magyar Közlöny. Hivatalos lap* 1946. június 5. 1.
[92] *Magyar Közlöny. Hivatalos lap* 1946. november 30. 1.
[93] *Magyar Közlöny. Hivatalos lap* 1946. december 1. 1.
[94] *Magyar Közlöny. Hivatalos lap* 1949. augusztus 18. 1.
[95] *Magyar Közlöny. Törvények* és *rendeletek tára* 1949. augusztus 19. 1351.
[96] *Magyar Közlöny. Törvények* és *rendeletek tára* 1949. augusztus 20. 1355–1362.

Budapest Közlöny. Hivatalos lap, 1896–1944.
Hivatalos Közlöny, 1945. Sopron.
Magyar Közlöny. Hivatalos lap, 1945–1949.
Magyar Közlöny. Törvények és rendeletek tára. 1949.
Magyar Nemzet, 1948.
Ország-Világ, 1974–1975.
Virradat, 1944.

Hivatkozott irodalom

Albert Zoltán Máté 2014: Parlamenti vita az államcímerről (1989–1990). In: M. Kiss Sándor (szerk.): *Rendszerváltás 1989. Témák között válogatva*. Lakitelek, 175–194.

Föglein Gizella 1991: A Magyar Köztársaság állami címere (1946–1949). *Levéltári Közlemények* (62.) 1–2. 3–8.

Föglein Gizella 2005: Az államfő „intézménye" 1944 és 1949 között. *Múltunk* (50.) 2. 221–230.

Germuska Pál – Horváth Miklós 2020: *A magyar honvédelmi igazgatás története 1945–1990*. Budapest.

Kovács Zoltán András 2024: Hungarista káderpolitika. Őrségváltás a magyar közigazgatásban. *Rubicon* (35) 10. 74–82.

Kunné Tornóczky Andrea 2024: Háborús pénzek. A Vöröshadsereg Parancsnoksága által kiadott hadipengők. Magyar Nemzeti Levéltár Tolna Vármegyei Levéltára honlapja, https://mnl.gov.hu/mnl/tml/hirek/haborus_penzek – utolsó letöltés: 2026. február 10.

Magyarország a második világháborúban 1997: *Magyarország a második világháborúban. Lexikon A–ZS*. Főszerk.: Sipos Péter, Budapest. Arcanum Kézikönyvtár https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyarorszag-a-masodik-vilaghaboruban-lexikon-a-zs-F062E/ – utolsó letöltés: 2026. február 10.

Nyulásziné Straub Éva 2001: *Magyarország címerkönyve. A heraldika alapjai*. Budapest.

Paksa Rudolf 2013: *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma, pártjai, politikusai, sajtója*. Budapest.

Pandula Attila 2018: A magyar államcímer története 1848–1990. In: Kollega Tarsoly István – Kovács Eleonóra (szerk.): *Heraldika*. Budapest, 91–112.

Schweitzer József – Schweitzer Gábor 2009: A magyar címer megállapítása. Molnár Kálmán közjogász professzor ismeretlen tanulmánya 1947-ből. In: Körmendi Tamás – Thoroczkay Gábor (szerk.): *Auxilium historiae. Tanulmányok a hetvenesztendős Bertényi Iván tiszteletére*. Budapest, 281–288.